

Apartmanizacija iznutra prema van

pogled
(po)gledati

pogle(d-d)ati

zemlja
teren

resurs
resurs (za gledanje)

pejzaž

za

(po)gled/anje/

na

neprestano se smještamo u prostor(e). izlazimo iz njih i prelazimo u druge. preoblikujemo ih i (re)konstruiramo. gledamo ih. i za potrebe ovog teksta stvaram prostor za pisanje, određujem njegove granice – početnu i zadnju stranicu. orijentaciju papira. namještam margine kako bi smjestila misli, fragmente, slike, sjećanja. svakodnevno sudjelujemo u kreiranju tih prostora. potvrđujemo ih, prihvaćamo njihova prostorna ograničenja, perspektive iz kojih ih promatramo, a tako rijetko ih propitujemo. upravo to svakodnevno Perec uspoređuje s oblikom sljepoće ili načinom anestezije, jer „nije problem osmisлити prostor, a još manje preoblikovati ga (...), nego ga istražiti, ili, još banalnije, iščitati ga“ (1974: 5). Perecovi prostori su „krhki“, ne znamo točno gdje se prostor „lomi, gdje se savija, gdje se prekida

i gdje se spaja“ (ibid.).

pokušavam razmišljati o prostoru bez kadra. pitam se postoji li takav prostor i što se dogodi kada mu odredimo rub? zamišljam kako ulazi u moje tijelo, kako dobiva na vremenu, manifestira se kroz jezik [1] kojim (o njemu) pričamo. konstruira se rečenicama koje se prevode na druge jezike. dalje nabraja; “(...) stabilna nepokretna, neuhvatljiva, nedirnuti i gotovo nedodirljiva, ukočena, ukorijenjena mjesta, mjesta koja bi bili orijentiri, polazišne točke, izvori: (...) takva mjesta ne postoje, a budući da ne postoje, prostor se dovodi u pitanje, prestaje biti činjenicom, prestaje biti utjelovljen, prestaje biti nečiji“ (ibid.: 150-151). prihvaćam izazov – počinjem sumnjati u prostor. propitujem uloge koje (mu) mi daje(m). kako postajem su-stanarka, domaćica, recepcionerka, iznajmljivačica, gošća. kako prostor postaje pejzaž postaje resurs [2] (p)ostaje glagol [3]. kako ga imenujem i smješta(m) (se) na kartu [4]. nudim ti pogled odozgo i pružam ti ga s druge strane pulta. ti ga uzimaš i krećeš se njime. kadriraš ga i smještaš unutar okvira. okvira orijentiranog landscape ili portret. krajoliku dati okvir. objesiti ga na zid. uvijek se slikati pored istog zidića, s njim u pozadini. razmišljam o krajoliku i pogledu [5]. pogledu *na* krajolik. krajoliku s pogledom (na krajolik). o tome kako gledanje krajolika postaje nositelj radnje. kako je krajolik istovremeno i objekt. povremeno subjekt. kako način na koji gledamo (taj) krajolik konstruira taj krajolik.

svaka rečenica prevedena na četiri jezika.	jezik
jeder Satz in vier Sprachen übersetzt.	die Sprache
each sentence translated into four languages.	language
ogni frase tradotta in quattro lingue.	la lingua

potom tablice. male kućice koje zakačiš kako bi opisala prostor (bilješka: opisati prostor). sljedeće kategorije: podaci o objektu (godina izgradnje, rekonstrukcije, površina, tip objekta, tip zgrade, broj objekata, broj osoba, max. kapacitet (bilješka: kapacitet prostora), broj spavaćih soba, kupatila, garaža, broj katova u zgradi); opći opis: prizemlje, visoko prizemlje, prvi kat, drugi kat, treći, kat, mansarda, smještaj se nalazi na dvije/tri/četiri etaže, cijela kuća na korištenje, jedna prostorija za spavanje, boravak, blagovaonicu i kuhanje, miran položaj, idiličan položaj, u centru, u starom dijelu grada, na selu, blizu mora, vrlo blizu mora, okruženo zelenilom, okruženo borovom šumom, djelomičan pogled na more, pogled na more, pogled na stari grad, pogled na more i stari grad, predivan panoramski pogled na more i stari grad (bilješka: gledati krajolik), lijepo uređeno, luksuzno opremljeno, klimatizirano, s bazenom, jacuzzi, s doručkom, idealno za djecu, nije prikladno za malu djecu, idealno za romantični odmor, kućni ljubimci primaju se na upit; ulazimo unutra: dnevni boravak, opis kuhinje, spavaća soba br. 1, 2, 3, 4, kupaonica, dodatne informacije/ostalo, okućnica br. 1, okućnica br. 2, udaljenosti: do plaže, do centra, dućan, do restorana, bankomat, zračna luka, autobusni kolodvor, tržnica, sportski sadržaji, do mora. prije toga tipologija objekta: hoteli i pansioni, inspirirano tradicijom, kuće za odmor & vile, privatni apartmani, smještaj na selu, smještaj s pogledom na more, sobe u privatnom smještaju. sadržaji za pretraživanje objekata: bazen, klima, kućni

Ljubimci – na upit, pogled na more, roštilj, TV, WiFi, parking. kažem: svi naši apartmani imaju parking. alle unsere Ferienwohnungen haben Parkplatz. all of our apartments have parking place. tutti i nostri appartamenti hanno il parcheggio. tim redosljedom. kažem; učila sam ga u osnovnoj školi. Ana se smije. prostor gradim sintagmama. istaknem: pogled na more, predivan panoramski pogled na more. pa dodam: nedaleko od centra i plaže. klima, besplatni pristup internetu i roštilj uključeni su u cijenu. privatna terasa na kojoj ćete uživati u toplim ljetnim večerima. na raspolaganju su i perilica rublja te perilica za suđe. čitam:

Die Ferienwohnung Lux für 6 Personen ist eine moderne, helle, voll ausgestattete Ferienwohnung mit atemberaubendem Meerblick. Apartment Lux for 6 persons is a modern, bright, fully equipped apartment with a breathtaking sea view. Apartman Lux za 6 osoba moderan je, potpuno opremljen apartman s prekrasnim pogledom na more. Vom Balkon & Wohnbereich sowie von einem der Schlafzimmer hat man einen fantastischen Panorama-Meerblick. From the balcony & living area as well as from one of the bedrooms there is a fantastic panoramic sea view. S balkona i dnevnog boravka, kao i iz jedne spavaće sobe pruža se fantastičan panoramski pogled na more. Außerdem genießen Sie die faszinierende Aussicht auf die Altstadt von Vrbnik. You will also enjoy the fascinating view of the old town of Vrbnik. Uživat ćete i u fascinantnom pogledu na stari grad Vrbnik. Toller Meerblick & ein heimeliges Gefühl machen diese liebevoll eingerichtete Wohnung sehr empfehlenswert. Amazing sea view & a home-like feeling makes this lovingly decorated apartment truly unique and highly recommendable. Nevjerojatan pogled na more i osjećaj doma čine ovaj s ljubavlju uređen apartman zaista jedinstvenim. Zdušno preporučujemo. Herzlich willkommen! Enjoy your stay! Uživajte u boravku!

uživajte i ako nešto trebate, tu smo.

kako radite?

svaki dan od 8:00 do 21:00 h, jedino nedjeljom nešto kraće, od 09:00 do 16:00 h.

a, pa tu ste znači cijeli dan?

tako je, ne ustručavajte se svratiti ili nazvati ako imate bilo kakvih pitanja.

jedan-dva-tri. kako možeš napraviti tako ravnu crtu. jedan-dva-tri-četiri-pet-šest. vratio se iz rijeke sa šest idejnih projekata. odabereš jedan projekt i onda ga za metar-dva prilagodiš. unutarnji raspored prostorija prilagođavaš zemljištu (bilješka: organizacija prostora).

pogled odozgo. gledamo u presjek najvišeg kata. ulazimo unutra (opaska: iako je pogled plošan svejedno možemo ući). ulazimo u prostorije. prvo u dugi hodnik bez prozora iz kojeg se mreže prostorije za boravak i prostorije za spavanje. (možda ne) sasvim slučajno prvo ulazimo u blagovaonicu. blagovaonica i kuhinja drugačijeg su rasporeda od originalnog nacрта. tako prvo ipak ulazimo u prostor za blagovaonicu, pa tek onda u (radnu) kuhinju. (kaže: ne može se od hodnika odmah prolaziti pored štednjaka, a jesti u kutu). krećemo se dalje po najvišem katu. usmjerujući olovku po papiru usmjeravamo svoje kretanje po stanu. još uvijek prolazimo kroz prostorije, ali sada smo u spavaćim sobama. prostor smo ogolili do pregradne cigle. pričamo o temeljima, betonskoj ploči, otvorima za prozore i balkonskim vratima. slaže sliku o morskome pijesku koji se koristio za žbukanje zidova. kaže:

morski pijesak prvo se stavlja oko kuće da kiša ispere sol. potom se suši i sije po prostorijama. u svakoj prostoriji kup pijeska. kada izađu školjkice tada znaš da je pijesak spreman za finu žbuku i potom se prostorija može žbukati. (upamtiti ću: za nastavak gradnje zidova čekati da školjkice izađu van).

na sredini spavaće sobe, sada umjesto kreveta zamišljam kup morskog pijeska. briše tu sliku i dodaje mi papir na kojem je (uz pijesak) popisane potrebne materijale za stambeni objekt – dovršenje jednog kata;

1. cement
2. šljunak
3. pijesak
4. daska 24 mm
5. gredice i grede
6. vapno
7. bijeli cement
8. „fert“ strop
9. blok opeka 29x25x19 Karlovac
10. opeka za obzidj. vert. izol.
11. fasadna toplinska žbuka pred.
12. opeka šuplja
13. mediteran (nadopisati: ili salonitka anhovo)
14. sljemenjaci za mediteran
15. bitumen
16. ljepenka
17. ibitol
18. opeka fasadna
19. tervol ploče tvrde deb. 3 cm
20. tervol ploče tvrde deb. 6 cm
21. betonsko željezo
22. krovni prozor
23. žica paljena
24. čavli razni
25. „SEP“ fas. žbuka
26. kulir
27. balkonska vrata, stijene, prozori sa izol. staklom i žaluzinama dimenzije: 280 x 220 cm, (230 + 190) x 260 cm, 100 x 220 cm, 120 x 140 cm, 80 x 120 cm, 80 x 90 cm (prozori u radijusu cca 155 cm, dimenzije 260 x 140 cm)
28. vrata sobna (unutarnja), furnirana – jednokrnlina, dvokrnlina
29. vrata ulazna sa stijenom 230 x 385 cm
30. ljestve sklapajuće za tavan
31. lamperija
32. vrata garažna 250 x 220 cm
33. odvodne PVC cijevi sa fazonskim komadima: 160 mm, 125 mm, 110 mm
34. 70 i 50 mm
35. olovne cijevi
36. top sifon sa rešetkom
37. sanitarije za kupaonu
38. kuhinjski bojler
39. sifon slavina za veš mašinu
40. ormarić za struju
41. žica PVC lo mm
42. žica PGP 3x2, 50 mm (ili PPR)
43. žica PGP 5x2, 50 mm (ili PPR)
44. žica 3x 1,50 i 2x 1,50 cm (PGP ili PPR)
45. utičnice razne
46. prekidači razni
47. indikator za kupaonu
48. zvonce
49. keramičke i klinker pločice
50. tempera ili jupol
51. polifiks ili gletodike
52. tapeta
53. sandolins
54. staklo
55. parket 1. klase sa kut. letvicama
56. boja uljena
57. lak za parkete
58. ljepilo parketofiks
59. infra grijalica
60. kameno gazište i čelo stepenice i klupice
61. kamene ploče
62. PVC folije
63. rabić mreža
64. cijevi pocinčane
65. ventili
66. kalaj 35%
67. lim pocinčani
68. kalaj 65%
69. šidel elementi za dimnjak pred. se 160 mm, 200 mm
70. cijevi i profili za ogradu
71. cijevi beš. za centr. grijanje
72. peć s kotlom po proračunu
73. članci za rad. po pror. predvidja se
74. ventili centralnog grijanja
75. odzračni ventili
76. cirkulaciona pumpa
77. ekspanziona posuda
78. radijatorski čepovi
79. redukcije

1 - 2 - 3. vraćamo se na početak. cement-šljunak-pijesak. tri. točno u 13:30 h stiže autobus. nije točno, autobus je kasnio 14 minuta. primijetio me odmah po ulasku na dolazni peron. kimam glavom, on izlazi iz autobusa, vadi dva druga kofera i dodaje ih putnicima. ja sam već bila locirala kutiju. kaže:

~~če je vrbenačka, ma će će ti molin te morski mel. tvoja mat mi je pravila.~~

~~ma otela sen neš provat, za fakultet.~~

a dobro, ali ovo ti je teško, ćeš moć?

~~ću. ma ja sen van tu blizu.~~

morski pijesak.

če, si mislela kilo-dva?

a tako neš, gje, će god pošješ je dobro.

moker je, to ti je baš jako teško. ako ne moreš nosit, nutri su ti dvi vrećice, moreš ih znet od škatule i nosit seku va jednoj ruci.

svaku vrećicu pijeska u svojoj ruci

[3]

baba Mare je govorela; “samol jedan put moreš prodat”. baba Ure je kupila dražicu. ona i ded Pere nisu niš dobili. kupili su onu kućicu Namori, i Dražicu. baba Ure ti je tamo vrt imela, svega je imela va ton vrtu; i kokoše, i prašca je imela, i nasajeno. sve va ton vrtu. ja sen joj još nosila vodu, a ona je polivala. mislin, kad sen bila mlaja.

to ste zimali vodu ondi, kadi je ona voda prema Nuluku?

ne, ne, od domi smo nosili.

čekaj, ona je to kupila već ze kućicun, ili ne?

a ne, to je ded Pere potla udelal kućicu. mi smo, kada smo dobili kuću Namori, pol one kuće platili teti Marici. znaš, to je bilo pol dedovo, a on je sestru isplatil. i Rišičan je zel poji. poji su imeli dva komadića, i to je on potla prodal vašemu Šaru. a nan da je Dražica, aš da je to blizu kuće, da imamo vrta. onda je dede koliko puti rekel; a če iman ja od ove Dražice, a on tamo pobira grozdovi i ima. al vidiš, ona Dražica će sad čudo prenest.

ali ta zemja, da ni bila tako dobra.

ne, to su bile same kamičini, mislin.

gledam tri kuće koje su se izgradile odmah iznad Dražice. prvo jedna. pa druga iza nje. pa treća ispred prve. zamišljam ih u pokretu kako stalno iznova zauzimaju korak jedna ispred druge kako bi pružile bolji pogled na more (predivan panoramski pogled na more i stari grad). zemlju okopaš i posadiš. zemlju raskopaš i uliješ temelje. prvo ide žica, a onda se ulijeva beton (promjena krajolika: zemlja više nije zemlja nego teren).

čitam o odnosu naspram zemlje, odnosno odvajanju od zemlje kroz povijest te razumijevanju iste kao pejzaža (eng. *landscape*) koje Wells (usp. Dorrian i Rose prema Wells 2011: 22) povezuje s ranim modernitetom i pojavom kapitalizma. daje sliku o feudalnom i nomadskom životu - ljudi žive direktno od zemlje, s njome su svakodnevno povezani pri čemu (s)likovna (re) prezentacija iste nije potrebna. slika druga - procesom urbanizacije dolazi do postepenog odvajanja od zemlje, čime i potreba za reprezentiranjem zemlje jača (ibd.). dodajem treću sliku - gledanje i reprezentacija zemlje kao središnje radnje. Wells niže sljedeću, ali ovog puta doslovno sliku tj. razmišljanje o orijentaciji slike, kadru - portret ili pejzaž (Wells: 22). i ja razmišljam o orijentaciji slike i onome što slika predstavlja;

niz od deset landscape fotografija. teren drugi iznad Dražice. ona kuća koja se napravila prva, a koja je sada u drugom redu. stan u prizemlju na zapadnoj strani (bilješka: orijentacija u prostoru, orijentacija prostora, orijentacija gledanja (prostora)). na prvoj slici obris stare jezgre Vrbnika, pogled na more i dio zgrade iz koje se isti pruža. na drugoj se kuća pomiče blago u lijevo i većim dijelom prekriva gradsku jezgru (pogled na more ostaje u kadru). cijela kuća. cijela kuća. cijela kuća. cijela kuća s parkingom. kadar s prve fotografije u noćnim satima. kadar kuće s parkingom u noćnim satima. kuća s parkingom i pogledom na more, pogled sa stražnje strane. stražnja strana kuće uz dio pogleda na more koji se pruža sa zemljišta, kuća sada prekriva obrise gradske jezgre.

razmišljam kako danas gradimo krajolik kako bi gledali krajolik(e). Wells, referirajući se na W.J.T Mitchella (1994), na pejzaž gleda kao na glagol (eng. *to landscape*), naglašavajući kako na pejzaž možemo gledati kao na “rezultat ljudskog

djelovanja, bilo da se izravnom intervencijom vrše promjene na zemlji (urbano planiranje, krajobrazna arhitektura, vrtlarstvo...), ili kroz istraživanje načina na koji zemlja može biti reprezentirana (kroz pisanje, umjetnost, film, fotografiju ili dnevnim novinarstvom i ležernim razgovorom)” (usp. W.J.T. Mitchell 1994, prema Wells 2011: 2). *to landscape* znači “nametnuti određeni red”, odnosno, pejzaž možemo razumjeti kao “društveni proizvod” (Wells 2011: 1-2). prateći sam pojam, Wells ističe da pejzaž (eng. *landscape*) dolazi od flamanskog izraza ‘*landschap*’ i označava predstavljanje onog s vanjske strane vrata (ibid.: 22). razmišljam što s onime s unutrašnje strane vrata i što i ako i unutarnji prostor počnemo promatrati kao pejzaž? (bilješka: unutarnji pejzaž). kada slike i (re)prezentacije prostora postaju više unutarnje nego vanjske. kada se pejzaž i njegovo konstruiranje vodi time da isti pruža pogled na drugi - gledanje krajolika kao središnja radnja. pejzaž kao predikat. objekt. povremeno subjekt.

ovo mjesto zove se Vrbnik. sada slijedi ono pitanje; *und wie spricht man den Namen des Ortes aus?* a ja kažem: v-r-b-n-i-k. on ponavlja: f-r-b-n-i-k. iz treće uspijeva: v-r-b-n-i-k. pohvalim izgovor i našalim se (često s onom istom): *nakon par čaša vrbničke žlahtine biti će lakše!* uvijek slijedi smijeh. nakon toga kažem: das ist Vrbnik, i pokažem na kartu. smještam se u plošnu perspektivu turističke mape mjesta i naglašavam da udaljenost od mojeg palca do kažiprsta predstavlja mjeru od 100 m u stvarnom prostoru (bilješka: stvarni prostor). Vrbnik je sada prostor ograničen granicama papira u boji. kojim prevladava zelena i plava. pa kažem: apartman se nalazi 150 m od agencije, u ulici Grohot. radi se o prvoj kući s desne strane na samom raskrižju. apartman je smješten na 2. katu (obiteljske) kuće (napomena: tip kuće). smještam i unutarnji prostor na kartu i pravim se da ga ne poznajem (bilješka: poznavati prostor). iznajmljivačica (mama) će vas dočekati, dat će vam ključeve i pokazati gdje je parking. zadnji dan check-out je do 10:00 h, ključeve puštate kod iznajmljivačice i ne trebate se više javljati u agenciju. prije nego se gosti upute prema apartmanu zovem mamu kako bih joj najavila dolazak gostiju. polu-službeno joj govorim da su gosti stigli. pritom ju izbjegavam osloviti s „mama“ jer će onda posumnjati u moju povezanost s prostorom (bilješka: imati vezu s prostorom).

Wells (2011: 3) čin imenovanja prostora shvaća kao vrstu osvajanja, kroćenja. procesom imenovanja, koje prema Wells (ibid.) možemo shvatiti dvojako - odnosno možemo govoriti o terminiranju, tipiziranju prostora (npr. soba, grad) i imenovanju samog prostora (npr. Vrbnik). prostor (eng. *space*) postaje mjestom (eng. *place*). on postaje poznat, čime se ističe njegova politička dimenzija (ibid.). kako ističe Wells (ibid.) - “geografija, kroz proces imenovanja i istraživanja, značajno pridonosi definiranju mjesta”. razlažući pritom pojam g-e-o-g-r-a-f-i-j-a na pojmove geo-grafija (zemlja + crtež), sam pojam doslovno možemo prevesti kao crtež zemlje, odnosno možemo reći da se geografija “bavi znanjem o mjestu, komunicirajući na različite načine, uključujući i slikovni” (Wells 2011: 3). prostor postaje mjestom kroz proces reprezentacije, kroz različite domene kartografa, umjetnika, pisaca, pripovjedača (usp. Wells ibid.), (dodala bih) i svakodnevnim reprezentacijama koje se manifestiraju kroz one sasvim obične rečenice kojima se prostor neprestano (re)konstruira i po-mještava. kroz pružanje turističke karte mjesta s druge strane pulta, i uzimanje iste i percipiranje prostora kroz istu sa suprotne.

pejzaž kao “žanr unutar vizualne umjetnosti”, kako ističe Wells (ibid.), “dijeli istraživačke interese s geografijom i hrani se geografskom imaginacijom”, sudjelujući tako u stvaranju tzv. “slikovne semiotike”. slikovno tako možemo promatrati kao vrstu reprezentacijskih i interpretativnih procesa koji su kulturalni i usidreni u estetskim konvencijama (usp. ibid. 6). pa razmišljam o istoj. uzimam kartu na kojoj udaljenost između mojih prstiju označava udaljenost od 100 m i propitujem ju kroz prostor. onaj na A3 papiru i onaj koji nazivamo fizičkim (bilješka: fizički prostor). razmišljam o zelenoj i plavoj. o pogledu koji pruža. pitam se gdje je centar mjesta i što to uopće znači prostoru dati središte (bilješka: odrediti centar prostora). postavljam pitanje: zašto prostor(e) često gledamo odozgo i što time (ne)vidimo? razmišljam na koji način gledanje (eng. *spectatorship*) možemo promatrati kao “simboličnu vježbu kontrole – uma nad materijom (...)” (ibid.: 5).

pogled je glavna značajka prostora. ako imate pogled, morate iskoristiti da sve što radite, radite uz pogled. u stanu je najvažniji pogled. i otvorenija bi kuhinja puno dobila tim pogledom. prioritet ovog projekta maksimalno je iskoristiti pogled. ajme koji pogled vi imate tu. najbitnije nam je da ima klimu i pogled na more. pogled (na more). djelomičan pogled na more. pogled na more. pogled na more i stari grad. panoramski pogled na more i stari grad.

šli smo prvo na vrh. on je otel vidit, gjedat, pogled. da greš gori pe sve vidiš.

onamo nismo niš videli va gradu. videl se sv. anton, bočinu malo, a ja sen volela gjedat kako judi pasivaju.

a nisi imela nikoga gjedat ondi va supcu, aš tamo judi nisu ni stavali.

dodeš u blagovaonicu. pored prozora se nalazi stolica za gledanje. dalekozor je u desnom kutu. tu sjedneš i gledaš kako ljudi prolaze. kada bi se vraćala doma iz škole, znala sam da je baka na prozoru. kada bi ju pogledala s ulice, ona bi se sakrila u lijevu stranu (desnu stranu ako gledaš iz perspektive stana prema staroj jezgri) prema zavjesi da se ne vidi kako promatra.

a tu smo imeli, pol ovog špajhera još špajher na drva.

tu smo sideli, i tata je govoril: gjedat more, kako puše bura (ovo je bil sjever); obavezno gjedat buru kako puše, a guzicu teplit na špajher. glavna fora. onda bi bil ložil. 35 nan je bivalo, va kući se ni moglo disat. on da je sad živ, ja ti govorin, baba i on bi se seki dan karali. on bi otvaral grijanje, ona bi zatvarala.

sjedim u blagovaonici na stolici za gledanje i gledam .
u Načinima gledanja Berger (1972: 11) isitče da “nikad ne promatramo samo jednu stvar, uvijek promatramo odnos između stvari i nas samih. naš je pogled stalno aktivan i u pokretu, neprestano zadržava predmete u svojem vidokrugu konstatirajući ono čemu nazočimo u vlastitom postojanju” (ibd.).

sjedim u blagovaonici na stolici za gledanje i gledam krajolik.
razmišljam o krajoliku i gledanju. gledanju kao dijelu imenskog predikata koje sudjeluje u konstruiranju krajolika. pitam se: gdje je točno krajlik. kada nastaje. kako gledanjem upisujem znanja i značenja u taj isti krajolik. spajam prizore. povezujem objekte u cjelinu. cjelina je nekad statična. djeluje kao svojevrsna pozadina; *ona je volela gjedat kako judi pasivaju*. ponekad dinamična - pratim kako se mijenja; *vjutron gjedan vrime. priko mora. kako dežji. puše bura*. krajolik pritom dobiva okvir. pitam se postoji li krajolik bez okvira, i kako to da mu (gotovo uvijek) mogu odrediti rub. razmišljam o tome što se upisujem u krajolik samim time da prostor uopće percipiram kao isti. Mitchell (ibd.: 5) o pejzažu piše kao o “mediju”, “prirodnom prizoru posredovanom kulturom”. on je, kako ističe, “i reprezentiran i prezentiran prostor, i označitelj i označeno, i okvir i ono što se unutar okvira nalazi, i stvarno mjesto i njegov simulakrum, i pakiranje i ono što pakiranje sadrži”. Mitchell (ibd.: 14) govori o odmicanju od razumijevanja pejzaža (isključivo) kao žanra unutar umjetnosti, te njegovu razumijevanju kao mediju kulturalnog izražavanja, pritom ističe kako treba naglasiti da pejzaž, kojem se u pejzažnom slikarstvu pristupa kao predmetu bavljenja, nije “sirovi materijal koji će se reprezentirati”, već “simbolička forma sama po sebi”. (razmisliti: sama po sebi). sukladno tome, pejzažno slikarstvo za Mitchella (ibd.) ne predstavlja “centralni medij kojim nam omogućuje pristupe načinima gledanja krajolika”, već govorimo o “reprezentaciji nečega što je već samo po sebi reprezentacija”, odnosno o, kako to Mitchell naziva, “sekundarnoj reprezentaciji”.

sjedim u blagovaonici na stolici za gledanje i gledam krajolik. krajolik je statičan. dobiva rub. postaje slika. slika je isto pogled. za Bergera (1972: 11) "svaka slika utjelovljuje način gledanja", te ju možemo promatrati kao "zapis načina na koji x promatra y". "kada 'promatramo' određeni pejzaž, istodobno se pozicioniramo unutar njega" (ibid.: 13). pišući o odnosu načina gledanja i posjedovanja, Berger govori o reprezentaciji pejzaža u umjetnosti, polazeći od tradicije ulja na platnu, "čije norme i dalje utječu na način na koji promatramo teme poput pejzaža, (...)" (ibid.: 86). kako ističe u nastavku (ibid.: 107) "prije nedavnog interesa za ekologiju priroda se nije smatrala predmetom kapitalističkih aktivnosti; umjesto toga, doživljavalo ju se kao arenu u kojoj egzistiraju kapitalizam i društveni život jednako kao i svaki pojedini život". . o Gainsboroughovu Gospodinu i gospođi Andrews, piše; "(...) ona i on nisu par u prirodi. (...) ona i on su zemljoposjednici i njihov posjednički stav prema onome što ih okružuje vidljiv je i u njihovu držanju i izrazima lica" (ibid.: 109). "(...) poanta je u tome da je među užicima koje je gospodinu i gospođi Andrews pružio njihov portret bio i onaj da se mogu vidjeti prikazani kao zemljoposjednici, a taj je užitak uvećan kapacitetom uljene slike da predoči njihovu zemlju u svojoj njezinoj materijalnosti" (ibid.: 110). ona i on smješteni su u lijevom kutu slike. u pozadini se vidi zemlja koju posjeduju. ona i ona smještene su u desnom kutu fotografije. stara jezgra Vrbnika nalazi se u pozadini (pitam se kakav je tu odnos s pejzažom). ona se nalazi u donjoj polovici kadra, Vrbnik je iza nje (sada: pogled na stari grad). ja se također nalazim u donjem dijelu kadra. Vrbnik se nazire iza mene (djelomičan pogled na more i pogled na stari grad). sljedeća: ja va tesneku, zada mene se vidi Vrbnik.

on nas je znao slikati kad je bil pir i kad smo bili va tesneku.

tako smo se slikali. da se vidi Vrbnik i va tesneku, da se zna otkuda smo.

seko telovo slikali su me va tesneku, tu pol zidića. zezam se i kažem - to nan je bil *footpoint*.

dalje govorim: *tražim slike ovih ulica*.

kaže mi: ovo je sve bila jedna zemlja. jedno mesto. tek kešnije se tu počelo graditi, onda je pasao put i sad su to dva komadića zemlje. ja sam tu oču nosio obel, ovo je bilo nasajeno. tu ništa ni bilo zgrađeno, zato tu ni slik. ki bi slikao ovaj del. a i ni se tad moglo slikati ko danas. našali se: da sam ja ondat znao da ćeš ti danas pitati za slike ovog dela, bin ih ko mali bil slikao.

nasmijem se.

razmišljam o tome gdje nastaje pejzaž i kada nam je bitan. kako ga gledamo. razmišljam kada ga fotografiramo i kako usmjeravamo pogled. kako danas gradimo (pejzaže) da ga gledamo (pejzaže). kako se orijentiramo. orijentacija slike postaje orijentacija gledanja postaje pejzaž. pa kažem: *uživati ćete i u fascinantnom pogledu na stari grad Vrbnik*;

kad Boris dignu kuću, onda više nećemo viditi Jir

ja ne znam kadi je tačno taj teren.

vami više niki ne može spridati priti, če ne? vi ćete vavik viditi Vrbnik

mislim da ne

moraju dignuti kuću da ulove pogled
zapisujem: "*dignuti kuću, uloviti pogled*"

opet :

sjedim u blagovaonici na stolici za gledanje i gledam pogled.
gledam pogled. gledati u pogled. po-gledati. po-gleda-ti. pogled-(d)ati.
za Mitchella (2002: vii) je krajolik uglavom “previden” (eng. *overlooked*), a
ne “gledan” (eng. *looked at*), te je zapravo teško odrediti što točno znači reći
da netko “gleda u pogled” (eng. *look at the view*). pritom sintagmu “gledati
u pogled” postavlja naspram, primjerice “gledati u planinu” - gledati u
more, gledati u stari grad, ističući da: “izraz sugerira da je poziv da se gleda
krajolik poziv da se ne gleda bilo koja specifična stvar, već da se zanemare
sve pojedinosti u korist uvažavanja ukupnog gestalta, vizure ili prizora kojim
može dominirati neka specifična značajka, ali se ne može jednostavno svesti
na tu značajku” (ibd.). poziv na gledanje pogleda, prema Mitchellu (ibd.:
viii) je stoga “prijedlog da se ne gleda u ništa - ili točnije, da se gleda u samo
gledanje (...)”.

zadnji put:

sjedim u blagovaonici na stolici za gledanje i gledam gledanje.
opet - razmišljam o pogledu i gledanju. gledanju kao dijelu imenskog predikata
koje sudjeluje u konstruiranju krajolika. pitam se: gdje je točno krajolik.
kada nastaje. kako gledanjem upisujem znanja i značenja u taj isti krajolik.
spajam prizore. povezujem objekte u cjelinu. cjelina je statična. djeluje kao
svojevrсна pozadina. krajolik pritom dobiva rub. razmišljam o tome što se
sve već upisuje u sam krajolik samim time da prostor uopće percipiram kao
isti. a onda i promatram. razmišljam o vrijednosti gledanja krajolika. pogleda
na. o tome kako pogled možemo mjeriti. postaviti pitanje: *može li se pogled
iscrpiti?* (usp. Mitchell 2002: 14-15).

bilješka: opisati prostor
bilješka: kapacitet prostora
bilješka: organizacija prostora
bilješka: promjena krajolika (zemlja-teren)
bilješka: orijentacija u prostoru
bilješka: orijentacija prostora
bilješka: orijentacija gledanja
bilješka: unutarnji pejzaž
bilješka: (re)prezentacija prostora
bilješka: stvarni prostor
bilješka: fizički prostor
bilješka: poznavati prostor
bilješka: imati vezu s prostorom
bilješka: odrediti centar/središte prostora
bilješka: rub/okvir krajolika
bilješka: unutarnji krajolik
bilješka: imati pogled
bilješka: pogled *u*
bilješka: (pružati) pogled *na*
bilješka: krajolik s pogledom *na*
bilješka: uloviti pogled
bilješka: dinamičan krajolik
bilješka: statičan krajolik
bilješka: iscrpiti pogled

Berger, J. (1972/2021). *Načini gledanja*. Zagreb: Školska knjiga.

Perec, G. (1974/2005). *Vrste prostora*. Zagreb: Meandar.

Wells, L. (2011). *Land Matters: Landscape, Photography, Culture and Identity*. London, New York: I. B. Tauris. 2

W.J.T. Mitchell, ur. (1994/2002). *Landscape and Power*. Chicago, London: The University of Chicago Press. 3

¹isječci opisa apartmana Lux, turistička agencija Mare tours (URL: <https://www.mare-vrbnik.com/hr/krk-smjestaj/lux>)

^{2,3}za potrebe citiranja u radu prevela Lucija Ostrogović

Sveučilište u Zagrebu_Akademija likovnih umjetnosti

Odsjek za animirani film i nove medije

studentica: Lucija Ostrogović
mentorica: prof. art. Andreja Kulunčić

Zagreb, 2023.